

IMAGINEA ȘI IMAGINAREA CELUIALT: OLTENI ÎN BANAT

Sînziana Preda*

Cuvinte-cheie: Banat, Timișoara, olteni, venetici, cultură

Keywords: Banat, Timișoara, Oltenians, newcomer, culture

Motto:

“– Câte cărți au oltenii în bibliotecă?
– Două: volumul I: Cine e oltenii și ce vrea ei?
volumul II: Oltenii e deștepți și știe ce vrea.”

Introducere

Mișcarea populației, progresiva schimbare a componenței regionale a orașului Timișoara, începând cu a doua jumătate a sec. XX, sunt realități foarte puțin investigate sub aspect științific, în deceniile post decembriste. Pe plan local, recensământul național din anul 2022 a relevat o scădere a numărului de locuitori cu peste 20 de procente, comparativ cu începutul anilor 2010.¹ Dincolo de inadvertențele produse de modul de numărare a locuitorilor (nerecenzarea unor cartiere/străzi), rămâne evidentă dinamica urbei, două componente putând fi enumerate: aglomerarea zonei metropolitane, cât și deplasarea unor segmente de populație către mediul periurban. Actorii acestor procese nu sunt unii și aceiași. Pe de o parte, Timișoara continuă (tot mai consistent) să reprezinte un pol de atracție pentru români (și nu numai) din regiuni vecine Banatului; pe de alta, reprezentanți din stratul superior al clasei de mijloc își canalizează preferințele de locuire spre ariile limitrofe orașului, în speță comunele cele mai apropiate. Fenomenul denotă o mișcare de populație cu puternice

* Universitatea de Vest din Timișoara, Facultatea de Sociologie și Psihologie, b-dul Vasile Pîrvan, nr. 4, e-mail: sinziana.preda@e-uvt.ro

¹ Recensământul populației și locuințelor 2021 – “1.3. Populația rezidentă pe sexe și grupe de vârstă (Sexe, Grupe de vârstă, Macroregiuni, Regiuni de dezvoltare, Județe, Municipii, orașe și comune)” <https://www.recensamantromania.ro/rezultate-rpl-2021/rezultate-definitive-caracteristici-demografice/>; “Tab 8. Populația stabilă după etnie – județe, municipii, orașe, comune” <https://www.recensamantromania.ro/rpl-2011/rezultate-2011/>.

resorturi economice, ale cărui reverberații socio-culturale, sub aspectul imaginării alterității, constituie obiectul nostru de analiză.

Colonizarea interregională în România, inițiată în contextul politicilor comuniste, nu este un subiect nou; este însă rar abordat în spațiul academic (cel puțin pentru arealul bănățean), cel mai probabil din cauza limitărilor metodologice. O serie de informații pentru Banat vin dinspre istoria orală, contextualizate de poveștile de viață ale migranților care au ajuns în zona de vest, după finele celui de-al doilea război mondial. Așezându-se în comunele mari/bogate sau în Timișoara, aceștia au venit în mai multe valuri din Ardeal, Moldova și Oltenia. Din zona de sud și sud-vest a României, migrația continuă, cu anumite caracteristici, și după căderea regimului Ceaușescu. Asupra ei ne vom opri atenția, spre a examina imageria populară construită la adresa “sudiștilor” de către timișoreni/bănățeni.

Metodologie

Materialul de analiză pentru care am optat a fost furnizat de către mediul online. Opiniile exprimate în spațiul virtual sunt resurse de actualitate asupra subiectului (cele identificate de noi încep cu anul 2010). Prezența veneticilor sosiți în Banat, înainte și după 1989, este tratată într-o serie de articole jurnalistice, subiectul suscitând numeroase comentarii. Articolele joacă un rol declanșator, o supapă prin care nemulțumirea unor băștinași, în raport cu români din alte părți ale țării și ajunși în Banat, erupe, pe alocuri, violent. Vizați sunt, în primul rând, conaționali din sudul și nord-estul țării. Cei proveniți din sud și sud-vest sunt reperați prin apelativul “olteni”. Cuvântul indică proveniența regională, dar în contextul discursului despre un Celălalt perceput ostil, nuanța peiorativă devine evidentă.

Pentru bănățeni critici, “olteni” acoperă o arie largă, mărginită la vest de Drobeta-Turnu Severin, în răsărit limita fiind una imprecisă. Astfel, nu deosebește între locuitori din Mehedinți or cei din Teleorman, sau între cei din Gorj și cei din Olt. Termenul este utilizat spre a desemna atât românii aduși de sărăcie în timpul industrializării, cât și tinerii veniți la studiu în Timișoara sau în căutarea unui trai mai bun, în ultimele două-trei decenii. Propagarea apelativului s-a realizat din generație în generație; aceasta face greu de distins în ce măsură aversiunea față de sudiști reprezintă preluarea unor clișee și/sau experiență proprie; totodată, cum a evoluat în timp (în ce măsură s-a intensificat) aversiunea. Atitudini de respingere se înregistrează nu numai la adresa oltenilor, ci și a moldovenilor, însă cei dintâi par să stârneasă cel mai înalt nivel de antipatie.

Comentariile generate de articolele menționate pot fi pot fi împărțite în trei

mari categorii. Una dintre acestea este reprezentată de păreri cu vădit caracter dușmănos la adresa oltenilor, presărate adesea cu injurii. O alta se delimitează de insulte, însă este generos sarcastică, criticând sudiștii ca fiind înapoiți și, uneori, propunând măsuri de emancipare. O ultimă categorie emite reflecții, fără ură și patimă, asupra ambelor tabere. Opiniile respective se situează într-un cu totul alt registru, departe de reacțiile epidermice ale autorilor care vocife-rează și insultă.

Din punct de vedere al interesului pentru subiectul veneticilor și al urmă-rilor stabilirii în Banat, constatăm că este unul crescut; drept dovadă, comen-tariile sunt numeroase (un exemplu, 137 postări)² și se înmulțesc de-a lungul anilor (de pildă, postările unuia dintre articole acoperă perioada 2017–2022).³

Demonizarea olteanului

Sudiștii au ajuns în Banat cu mult înainte de inițierea schimbărilor econo-mice promulgate de comuniști. Sub numele de “bufeni”, locuitori din Oltenia se îndreptau către Banat în veacul al XVII-lea, din rațiuni legate de precaritatea traiului. Este dificil de reconstituit cum au fost atunci receptați de către nati-vii din provincie, dar este cunoscut faptul că ambele comunități s-au păstrat o vreme separate, într-o distanță culturală dincolo de limba comună.

Despre portretizarea preponderent negativă a sudiștilor putem vorbi odată cu ultimul deceniu, folosirea indicației geografice de “olteni” constituind pentru băștinași un reper în discursul la adresa “viniturilor” (de remercat că moldo-venii sunt similar amendați, nu însă și ardelenii). În contextul unei atitudini (cvasi) generale de respingere a “invaziei” celuilalt regional, bănățenii se văd confrunțați cu noi tipologii grupale, pe care le filtrează nu prin criteriul lingvis-tic (aceeași limbă), ci prin conștiința Diferenței, instalate într-o poziție de supe-rioritate. Bănățeanul privește cu condescență ruda săracă, întrucât o compară cu sine, el plasându-se în condiția de etalon.

De ce anume se fac vinovați oltenii?

Cel mai des invocate motive de antipatie în comentariile online sunt lipsa de civilizație și dorința puternică de a reuși. Dacă spiritul de competitivitate este o noțiune clară, cel dintâi aspect acoperă o plajă largă de perspective, în funcție

² Ovidiu Sîrb, “Timișorenii despre oltenii din Timișoara,” (27 februarie 2014), <https://sirb.net/2014/nervi/timisorenii-despre-oltenii-timisoara/>.

³ *Renășterea bănățeană*, “Studiu științific: Bănățenii și ardelenii au ADN de Europa,” iar oltenii, muntenii, dobrogenii și moldovenii, “de Balcani” (10 martie 2017), <https://renasterea.ro/studiu-stiintific-banatenii-si-ardelenii-au-adn-de-europa-iar-oltenii-muntenii-dobrogenii-si-moldovenii-de-balcani/>.

de background-ul opinenților. Părerile variază; în genere însă, caracterul lor ofensator (în grade diferite) este evident.

În termeni de conviețuire pe unul și același teritoriu, sudiștii sunt percepți asemeni unui val de cotropitori, a căror prezență alterează normalitatea vieții din regiune. Altfel spus, armonia, unul dintre atributele indisolubil legate de numele Banatului. “Au stricat echilibrul cultural al Timișoarei”⁴ “Timișoara a fost invadată de olteni. Și că s-a stricat”⁵ Străinii nu s-au aclimatizat pur și simplu, ci par a fi tulburat o lume care trăia după alte ritmuri și convenții. “Până în anul 2000, când a început invazia oltenească, nu știam ce înseamnă ura etnică. Odată ajunși oltenii aici, în Banat s-a dezvoltat și ura asta, și ia amploare tot mai mare, pe zi ce trece. Ei nu suportă ungerii, nemții, sârbii, am impresia că nu se suportă nici pe ei. Când îi auzi, ei știu tot, ei fac tot [...]”⁶

Astfel, distanța culturală nu este evaluată având drept criteriu diferența etnică, ci regională. “Aici am trăit în armonie, români, sârbi, unguri și nemți. Singurii inadptabili sunt oltenii”⁷ Consensul interetnic invocat nu a apărut ca un dat natural, ci s-a construit în timp, dar cei ce nu agreează “viniturile” nu sunt dispuși să aibă răbdare cu inadptabilii. Inadecvarea veneticilor pare să se origineze în psihologia lor, cred unii dintre cei care se declară bănațeni: “invidioși, frustrați și răutăcioși [...] Olteanul are mentalitate de secol 19. Chiar dacă e [vorba de] fratele lui, dacă o duce mai bine, [acela] devine dușmanul lui”⁸

În rândul autorilor de postări, un alt grup care se delimitează este reprezentat de cei ce propun soluții la problema oltenilor. Fără a fi injurioase (cum sunt parte dintre postări), comentariile au însă un caracter malițios. “Pe scurt ... nu putem stopa această “migrare”, este pur economică, trebuie să acceptăm, fără “migrare” nu mai există forță de muncă, vânzări de apartamente etc, trebuie

⁴ Ștefan Popa Popaș, în Sabina Roman, “Au venit ciurucurile din toată Oltenia. Orașul a fost invadat de olteni!” Caricaturist celebru, declarații teribile despre Timișoara de azi VIDEO,” (19 iulie 2019), <https://www.banatulazi.ro/au-venit-ciurucurile-din-toata-oltenia-orasul-a-fost-invadat-de-olteni-caricaturist-celebru-declaratii-teribile-despre-timisoara-de-azi-video/>.

⁵ Andra Samoilă, “Timișoara s-a stricat pentru că a fost invadată de olteni”, îmi zice taximetristul. “– Dar știți că și Brâncuși a fost oltean?” Cu sinceritate, despre Timișoara, care e capitală culturală cam cum e Clujul smart city,” (14 ianuarie 2024), <https://republica.ro/ztimisoara-s-a-stricat-pentru-ca-a-fost-invadata-de-olteni-imi-zice-taximetristul-z-dar-stiti-ca-si-brancusi>.

⁶ Karl (28 iulie 2016), în Cătălin Radu, “Olteni, go east!” pe zidurile Timisoarei! Este Banatul xenofob? Unii moldoveni sau olteni se simt discriminati,” (2 aprilie 2013), <https://www.opiniatimisoarei.ro/olteni-go-east-pe-zidurile-timisoarei-este-banatul-xenofob-unii-moldoveni-sau-olteni-se-simt-discriminati/02/04/2013>.

⁷ @ZiuaNoapte (6 februarie 2023), în Eugen Sasu, “Creierul și fruncea. Recensământul n-a lămurit nici acum câți olteni s-au mutat în Timișoara,” (5 februarie 2023), https://debanat.ro/2023/02/creierul-si-fruncea-recensamantul-n-a-lamurit-nici-acum-cati-olteni-s-au-mutat-in-timisoara_386504.html.

⁸ Drucker (5 februarie 2023), în Sasu, “Creierul și fruncea”.

doar să-i educăm să se integreze și să facă ceea ce este specific zonei”⁹ “Îs de acord să le dăm o șansă, dar dacă nu se integrează, ar trebui strămutați cu forță de unde o venit!”¹⁰ În ochii acestor “consilieri”, integrarea reprezintă obiectivul cheie, prin atingerea lui considerându-se că pot fi construite raporturi măcar amiabile între autohtoni și alogeni. Integrarea apare ca prioritate și din perspectiva unei pretinse superiorități culturale, superioritate necesar a fi apărată precum o frontieră, amenințată de infiltrări nedorite. “Normal că ai ciudă pe ei când noi, Bănățenii, am creat zone cu muncă și trudă, și vine un neica nimeni de oltean să-ți invadeze zona și spațiul tău, cu obiceiurile lor oltenești”¹¹

Armonizarea invadatorilor cu băștinașii ia forma unui deziderat, cu atât mai mult cu cât cei veniți sunt acuzați nu numai de afectarea nivelului de dezvoltare din zonă, ci și de contaminare culturală, de o înrăurire asupra generațiilor recente. “Iar tineretul bănățean (de vreo 20 ani încoace) sunt influențați de ei, mai nou tineretul bănățean asculta manele, vorbesc în bătaie de joc, scui-pă semințe ... Deci din anii 95, de când s-au înființat multinaționalele și au apărut și oltenii în zonă, civilizația din Banat a decăzut mult”¹² Contestatarilor sudiștilor, pierderea culturii locale le apare drept rezultată a schimbării compoziției regionale, nu ca un efect al evoluțiilor economice zonale, dezirabile, pe de altă parte.

Mai rar, comentariile caută să dea o explicație socio-economică unui fenomen pretutindeni întâlnit, nu doar în problematica “invadatorilor” olteni: “Unde este bunăstare, vin și cei nedorțiți. Sau și cei neinvitați”¹³ Dintotdeauna, zonele dezvoltate economic au atras populație de pretutindeni, iar Banatul nu a făcut excepție. În anii ,70, fie pentru muncile agricole, fie pentru întreprinderile din diverse industrii, mâna de lucru din varii regiuni ale țării era căutată în provincie. Deși s-au instalat masiv și au deranjat cu “necioplirea lor specific balcanică”, “oltenii, moldovenii au construit vreo juma de Timișoara înainte de ,89”¹⁴ Contribuția veneticilor la evoluția orașului este puțin vizibilă în ochii moralistilor preocupați de amendarea diferenței culturale, dar chiar și așa, unii dintre critici admit că “problemele astea nu sunt un motiv întemeiat sa scrii sloganuri xenofobe pe ziduri ...”¹⁵

⁹ Sîrb, “Timișorenii despre oltenii”.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Un Banatean (29 noiembrie 2016), în Sîrb, “Timișorenii despre oltenii”.

¹² Ibid.

¹³ Danilet, în Roman, “Au venit ciurucurile din toată Oltenia”.

¹⁴ Multinationalul (2 aprilie 2013), în Radu, “Olteni, go east!”.

¹⁵ Ibid.

Comentarii echilibrate

În economia postărilor, aceste păreri nu sunt numeroase, însă prezența lor reprezintă o dovadă concretă că atitudinile negative vizavi de venetici nu caracterizează întreaga populație din Timișoara sau din Banat. Adoptând o poziție non-violentă, autorii comentariilor se remarcă nu numai printr-un ton moderat, ci și printr-o abordare diferită de cea a comentatorilor contestatari: observațiile lor nu incriminează oltenii, ci rasismul, xenofobia unor indivizi care, deși asumă că sunt parte a unei interculturalități, nu pot (nu vor?) să accepte străini. Opinienții “cumiți” sesizează și amendează nivelul crescut de respingere de care respectivii dau dovadă.

“Educația și cultura nu pot fi alterate decât dacă nu sunt stabile ... o discriminare fără sens ... aici dăm dovadă de incultură, prin defilarea mesajelor de prost gust ...”¹⁶

Mesajele moderațiilor subliniază importanța educației și a culturii individuale, ca fiind singurele repere reale pentru evaluarea oricărei persoane. De asemeni, critică inamicii oltenilor de falsa instrumentalizare a apartenenței biologice, astfel încât să justifice o așa numită superioritate.

“Dumnezeule mare! Am citit cu tristețe și dezgust discursurile rasiste de aici! Nimeni nu este “superior” pentru neamul sau familia în care s-a născut! În ce constă meritul personal în a te naște într-o regiune sau alta? Pentru mine (și sper ca și pentru mulți dintre voi) contează comportamentele, educația și cultura unei persoane, și nu zona sau țara de origine! Istoria, din păcate, este plină de exemple de ură între națiuni care au dus la genocid și curățenie etnică, adică război civil. Chiar nu putem învăța din lecțiile ce ne-a dat istoria?”¹⁷

Exhibarea mesajelor de adversitate – cred moderații – expune, de fapt, incultura autorilor, cu mult mai pregnant decât cea pe care o critică:

“Cei care cred că faptul că s-au născut într-o anumită regiune le conferă o anumită superioritate față de semenii lor din alte regiuni ale țării noastre nu fac decât să arate cât de superficială e gândirea lor. Educația face diferență, și un om educat nu cataloghează oamenii după locul de proveniență”¹⁸

“Pentru că articolul a chemat internații să-și expună părerea, ceea ce am citit au fost doar păreri încărcate copios cu injurii, ura, xenofobie, dușmănie și rasism. Absolut nimic educativ. Trist, dar adevărat”¹⁹ “Mere stricate sunt peste tot, erau vagabonzi, cerșetori, oportuniști care călcau pe cadavre pentru un

¹⁶ Mari (6 aprilie 2013), în Radu, “Olteni, go east!”

¹⁷ Gheorghe (12 martie 2017), în *Renașterea bănățeană*, “Studiu științific: Bănățenii și ardelenii”

¹⁸ Beni (6 aprilie 2013), în Radu, “Olteni, go east!”

¹⁹ Radu de la Infumurati (17 martie 2012), în Gheorghe Ilas (2 decembrie, 2010), “Timișoara, capitala emigranților din toată țara? Cum au fost asimilate “viniturile”?”, <https://www.opiniati-misoarei.ro/timisoara-capitala-emigranților-din-toată-țara/02/12/2010>.

post mai sus și în anii 60–70, înainte de “invazia” ocupanților din cele două provincii istorice din est. Ei au avut de învățat multe lucruri bune de la noi, dar și noi de la ei. Dacă năravurile rele au prins de ambele părți, nu-i de mirare. Oricum e o falsă problema, pentru că am văzut o persoană lipsită complet de bun simț și empatie, admonestată cu “oltean nesimțit”, deși era un bănățean get buget la a 5 generație”.²⁰ Ultimul fragment conchide asupra conflictului interregional, văzut ca unul neîntemeiat, artificial, care ține de natura umană, de minusurile ei.

Concluzii

Cercetarea noastră și-a propus urmărirea argumentelor celor care se simt agresați în “intimitatea” lor bănățeană și putem observa că acest parcurs relevă nu numai imagini despre olteni (în genere, despre venetici), ci și despre băștinașii care trăiesc în iluzia unei lumi dezintegrate de evoluțiile politice și economice inițiate odată cu instalarea regimului comunist. Pentru a se ajunge la un modus vivendi între contestatari și contestați (dar de pe poziții de egalitate), “sunt necesare, de o parte și de alta, bunăvoință, imaginație și perseverență”.²¹

Trecerea în revistă a canalele de propagare a opiniilor examinate, în special a insultelor și expresiilor injurioase, relevă că online-ul a favorizat și favorizează exprimarea celor mai virulente păreri cu tentă anti-regională. Caracteristicile acestui mediu permit autorilor postărilor să emită opinii pe care, față în față, este dificil de apreciat în ce măsură le-ar verbaliza. De asemeni, virtualul reprezintă un spațiu generos și gratuit pentru expunerea lor, un articol jurnalistic atrăgând zeci și sute de comentarii. Desigur, numărul postărilor constituie, în primul rând, o dovadă a importanței subiectului tratat în articol și a modului în care este redactat: totuși, rămâne problematic faptul că virtualul oferă loc nelimitat exhibării de idei și sentimente care, în alte circumstanțe, nu ar fi exprimate și, cu oarecare probabilitate, nici formulate.

Parcursul numeroaselor postări legate de turbulenta (pentru unii bănățeni) relație cu sudiștii relevă o serie de imagini despre bănățeni înșiși (din nou, unii dintre ei). Mai precis, despre nivelul de la toleranță al bănățenilor în ultimele decenii. De remarcat că toleranța a fost testată în trecut cu grupuri cu care bănățenii considerau că se află pe același picior de egalitate sau de la care au (admis că au de) învățat. Însă imaginea toleranței se fragilizează atunci când vorbim despre raporturile cu parte dintre conaționali, în speță oltenii și

²⁰ Dan Marius Șerbănescu, în Samoilă, “Timișoara s-a stricat pentru că a fost invadată de olteni”.

²¹ Lucian Boia, “Țigani României. Istoria și utilizarea unei reprezentări modern,” în István Horváth, Lucian Nastasă, eds., *Rom sau Țigan: dilemele unui etnonim în spațiul românesc* (Cluj-Napoca: ISPMN, 2012), 85.

moldovenii. Spiritul de armonie rămâne o expresie lingvistică, de vreme ce pretențiile băștinașilor și ale celor veniți nu concordă.

“Ca un bun bănățean, Virgil Nemoianu trăiește vechiul dispreț al lumii bune bănățenești pentru “regățeni”. Aerul superior cu care o seamă de bănățeni ieșiți în lume au tratat problema națională derivă din bănuiala, prea des reiterată și cu prea multă suficiență, reluată cum că Banatul și Transilvania reprezentau altă civilizație.”²² Fragment de literatură cultă, paragraful este ilustrativ atât pentru nivelul de răspândire a prejudecăților vizavi de venituri, cât și pentru vechimea lor. Este una dintre dovezile circulației preconcepțiilor în rândul tuturor segmentelor sociale, judecăți sprijinite de ideea superiorității culturale. Nu știm ce credea lumea bună bănățeană despre olteni, dar aflăm astăzi – parcurgând postările – părerile bănățenilor cuprinși de aversiune față de străini, totodată conaționali. Constatăm că de-a lungul deceniilor, dintr-o inițială distanță economică, s-a ajuns (și) la una socio-culturală. Privirea superioară a bănățenilor (a celor ce pretind a fi învățat numai din Vest, nu din Răsărit) traduce convingerea că sudiștii nu reprezintă o resursă de la care să acumuleze cunoaștere și/sau experiență; mai mult, violența unaora dintre mesajele online denotă și credința că oltenii nu vor să învețe de la bănățeni. De unde și ideea/propunerea unei reformări a veneticilor, printr-un proces pedagogic.

Sunt oltenii ajunși în Banat cu toții la fel? În felul în care sunt imaginați? Imaginați de către bănățenii apărători ai purității “bănățenești”? Într-o arie multiculturală? Interculturală?

Desigur, răspunsul este nu. Totuși, imaginea unei așa zis (incriminate) similarități a lor există: ține de modul de formare a respectivei etichete. Stereotipizarea sudiștilor, imaginarea olteanului au în spate decenii la rând. Interferențele între aparținători ai diferitelor grupuri regionale s-au petrecut și în continuare se produc. Experiențele negative (dar și cele pozitive) sunt incontestabile. Percepția lor (și apoi expunerea, traducerea lor într-un discurs public) însă se asociază cu “n” variabile. Precum memoria colectivă înglobează memoriile individuale, fără a fi egală cu ele (Maurice Halbwachs), așa și imaginea colectivă a oltenilor nu se confundă cu imaginile generate de experiențele personale. Această imagine colectivă le include, distilându-le conform unui metabolism complex, la capătul căruia rezultă o întreagă imagerie, topind, aglutinând, reordonând adevăruri personale, păreri, interese, mituri, interacțiuni fulgurante și de lungă durată, raporturi de putere și lupte pentru putere. Legile proprii ale procesului ne scapă și tocmai pentru că ne scapă, avem nevoie de atenție sporită în înțelegerea modului în care Celălalt este privit, și de ce anume.

²² “Cronologia vieții literare românești, 12/05/1993,” <http://dev.intellit.ici.ro/chronologies/year/1993>.

**THE IMAGE AND THE IMAGING OF THE
OTHER: OLTENIANS IN BANAT**

Abstract

The present paper examines the negative perception of people originating from the Oltenia region, who have settled in Timișoara and Banat over the past half-century, as constructed from posts generated by a series of online articles in the local press. Our intention is to identify the main reference points in the image of the “Southerners”, who, according to some self-proclaimed “true Banatians”, have altered the region’s culture to the extent that it has ceased to be harmonious and even superior.